

**DICTIONAR ISTORIC
AL LEXICULUI MAGHIAR
DIN TRANSILVANIA**

**HISTORISCHES WÖRTERBUCH
DES SIEBENBÜRGISCH-UNGARISCHEN
WORTSCHATZES**

MATERIAL CULES ȘI REDACTAT DE

GESAMMELT UND REDIGIERT VON

ATTILA SZABÓ T.

COLABORATORI

MITARBEITER

FERENC KÓSA, JENŐ NAGY, MÁRTA VÁMSZER, KÁROLY VIGH, JÁNOS ZSEMLYEI

VOL. II BAND

Cs — Elsz

**EDITURA KRITERION VERLAG
BUCUREȘTI 1978**

ERDÉLYI MAGYAR SZÓTÖRTÉNETI TÁR

ANYAGÁT GYŰJTÖTTE ÉS SZERKESZTETTE

SZABÓ T. ATTILA

SZERKESZTŐ-MUNKATÁRSÁK

KÓSA FERENC, NAGY JENŐ, VÁMSZER MÁRTA, VIGH KÁROLY, ZSEMLYEI JÁNOS

II. KÖTET

Cs — Elsz

KRITERION KÖNYVKIADÓ
BUKAREST 1978

A SZÓCIKKEKET ROMÁNUL KELEMEN BÉLA, NÉMETÜL NAGY JENŐ ÉRTELMEZTE
AZ ANYAGRENDEZÉST SZABÓ T. JUDIT VÉGEZTE
AZ EGÉSZSÉGÜGYI SZÓCIKKEKET SZ. CSÁTI ÉVA,
A BIOLÓGIAIAKAT SZABÓ T. E. ATTILA ÉRTELMEZTE
LEKTORÁLTA BREBAN VASILE, EISENBURGER-SZILÁGYI MARGIT
és KISS ANDRÁS

A SZERKESZTÉS MUNKÁJÁBAN NAGY JENŐ A CSAPHAT – CSÉZÁS, KÓSA FERENC
A CSÓ – CSÜTÖRTÖKI, DÁCIA – DECIDÁLTATIK, DÖL – DÖLÖS ÚT, DUALET-KASZTEN –
DÜREDÉK, DZSUGYA – DZSUGYÁSKODIK, VÁMSZER MÁRTA A CSÍRA – CSÓVÁZTA-
TIK, DEPASZKUÁL – DIRINCELES, ZSEMLYEI JÁNOS A CSIBUK CSIPTETŐFOGÓ,
DECIMA DENUNCIÁL, DISKURÁL – DÖGVONTATÁS, DÖLT DRUSZA, DÜRÜCKÖL –
DÜRÜCKÖLŐ ÜST, VIGH KÁROLY AZ E – ELSZÜRÖDIK CÍMSZÓ SZERKESZTÉSÉVEL
VETT RÉSZT.

5 292/2

KÖNYV

K 482/1970

LD

79

KIEGÉSZÍTÉSEK ÉS JAVÍTÁSOK AZ I. KÖTET RÖVIDÍTÉSJEGYZÉKEIHEZ

A rövidítések egyesített, teljes jegyzéke a Tár utolsó kötetéhez csatlakozik

RÖVIDÍTÉSEK AZ EGYKORÚ SZÖVEGEKBEN

<i>Aa, aa, afia, aia</i> = atyámkfia	<i>iun.</i> = iunior
<i>b.e., B: Em:</i> = boldog emlékezetű	<i>Jos.</i> = Josephus
<i>cast.</i> = castellanus	<i>jun.</i> = junior
<i>cb</i> = cubulus, cubuli, cubulorum	<i>jur. civ.</i> = juratus civitatis
<i>conj.</i> = conjunx	<i>kh</i> = kegyelmednek; ritkán: kegyelmeteknek
<i>cub., Cub.</i> l. <i>cb</i>	<i>L.B., L. Báró</i> = liber báró
<i>Cxs</i> = Christus	<i>M.</i> = Méltóságos
<i>D.A.</i> = Dominus Actor	<i>M.B.</i> = Méltóságos Báró
<i>D.I.</i> = Dominus Inctus	<i>M.G.</i> = Méltóságos Gróf
<i>dis, disun.</i> = disunitus, görögkeleti (vallású)	<i>M.R.G.</i> = Méltóságos Regium Gubernium
<i>Dob.</i> = Dobocensis	<i>N., n. Nag., Nagyod, Nsgd</i> = Nagyságod
<i>dom.</i> = dominalis	<i>Nagh</i> = Nagyságtok
<i>D.T.</i> = Dominus terrestris	<i>n.</i> = nevezetű, nevű
<i>Eccla, eccla, Ecclia</i> = Ecclesia	<i>NB, N.B.</i> = Nota bene
<i>Eh.F.Tanács</i> = Egyházi Főtanács	<i>Nlis, nob.</i> = nobilis
<i>eő flge, eő Flge</i> = Ófelsége	<i>Nemzs, Nzs, Nzt, Nztes</i> = Nemzetes
<i>eo K, eő K, eo Kege, eo Kglme</i> = őkegyelme,	<i>o.e.</i> = osztrák értékben/értékű
ritkábban tbsz: őkegyelmek	<i>o.Mester</i> = oskolamester
<i>eo kek</i> = őkegyelmek	<i>ő kgekek</i> = őkegyelmek
<i>eo N, eo Nga, eő Nsga</i> = Őnagysága (rendszerint	<i>pa</i> = propria (manu)
a fej-re von.)	<i>pfr</i> = pengő forint
<i>Exa, Exclja</i> = Excellentia	<i>p.o.</i> = példának okáért
<i>Fged</i> = Felségéd	<i>prot.</i> = protestatio; protocollum
<i>fl.</i> = florenus	<i>p.t.</i> = pro tempore
<i>Flor.</i> = Florenus, Florenorum	<i>R. Fiscus</i> = Regius Fiscus
<i>Fog.</i> = Fogarasiensis	<i>sen.</i> = senior
<i>for. o.e.</i> = forint osztrák értékben	<i>s.v., sv</i> = sit venia
<i>gel.</i> = gelima	<i>T, t</i> = tiszteletes
<i>gondu.</i> = gondviselő	<i>Tek., Tktes, Intes, Ttes, Tettes</i> = Tekintetes
<i>Gratis perc.</i> = generalis perceptor	<i>T.N.</i> = Tekintetes Nemzetes
<i>gr. cat.</i> = graeco-catholicus	<i>t: cz:</i> = teljes című
<i>Gy. k.</i> = gyalog katona (rendű)	<i>Tszdó, Tszdó</i> = Tisztelendő
<i>H. fr. l. Fl. hung.</i>	<i>vasc.</i> = vasculus
<i>II, IIok, IIsoh</i> = Inctusok	<i>V Kapitány</i> = vicekapitány
<i>In</i> = Inctus	<i>VKBiró</i> = vicekirálybíró
<i>Ita</i> = Incta	<i>V eő fsége</i> = Urunk őfelsége (a fejedelem, király)
<i>ie, i.e.</i> = id est	<i>V eő Nsga</i> = Urunk őnagysága (ua.)
<i>ill. dom. princeps</i> = illustrissimus dominus prin-	<i>Vln. Reg.</i> = ulna regalis
ceps (vocativusban is)	<i>vn forint</i> = vonás forint
<i>Imp., imp.</i> = Imperialis, Imperiumbeli (értsd: római szent birodalmi)	<i>V, W</i> = Uram
	<i>x, xv, xár</i> = krajcár

SZERKESZTÉSBELI RÖVIDÍTÉSEK

<i>a.</i> = az anya (keresztelési kijegyzésben)	<i>cig.</i> = cigány
<i>ad.lev.</i> = adománylevél	<i>cir.</i> = circiter
<i>Al.</i> = Alexander	<i>cl</i> = címlap/levél
<i>anc.</i> = ancilla	<i>dny</i> = délnyugat
<i>Asz, asz-i</i> = Aranyosszék, aranyosszéki	<i>egysz</i> = egyesszám
<i>bab</i> = babonáság, babonáskodás	<i>ép</i> = építészet
<i>becsm</i> = becsmérő jell-ű nyilatkozatban	<i>fam.</i> = familia
<i>biz</i> = bizalmas jell-ű használatban	<i>ford.</i> = századjelzés után: fordulója
<i>canc.</i> = cancellarius, kancellár	<i>gazd.ut.</i> = gazdasági utasítás(a)

h. helyett
ha hangalakbeli, hangalaki
hagy., hagy. lett. = hagyatéki leltára
haszn-ban = használatban
hiv = hivatali nyelvbeli használatban (stílus-szintbeli minősítés)
hiv. = hivatalos irat
hm = hasonmás (facsimile)
htlan = határozatlan
I. Bethlen = Iktári Bethlen (család)
insp. = inspector
ir. = irata(i)
Joh. = Johannes
Jos. = Josephus
kanc. = kancellista
kápt. = káptalan(i kiadvány)
követjel. = követjelentés(e)
közn = köznap/közönséges használatban
ku = kukoricaföld
lajstr. = lajstrom(a)
lat. = latin
lb, lib. = libertinus
lev. = levél, levele(i)
Mich. = Michael
mm = mellékmondat
ném. = német
névt. = névtelen
ns = nemes
okl. = oklevél
orv az orvosi nyelvhasználatban
önbecsm = önbecsmérlő (használatban)
ötv = ötvösségbeli nyelvhasználatban

Part., part. = partitívusi
pgyű = pusztagyümölcsös
ppa = primipila
prók. = prókátor
prov. = provisor
prov. bon. = provisor bonorum
psző = pusztaszőlő
pu = puszta (föld)
rect. prof. = rector-professor
rendt. = rendtartás(a)
r. kat., rk = római katolikus
sen. = senior, senator
szem-ben = személyben
sziik = szitkozódásban
Szk, szk = szókapcsolat
szöv. = szöveg(et)
szr-os = személyragos
szt = számtartó; háromtagú tn-i összetétel kö-zépső tagjában: szent
tábl. = ítéletáblai irat/kiadvány
tréf = tréfás, tréfálkozó hangulatú használatban
u. = évszámot követően: keltezetlen, de a jel-zett év utáni esztendőkből való iratból kijegy-zett adalék; nagyon ritkán lt-i jelzetben: a jelzett szám után következő számozatlan darab 'ua.' = ugyanaz a jelentés, mint előbb
udv = udvarias használatban
udvh = udvarház
urad. = uradalom
vál = választékos nyelvhasználatban
vinc. = vincellér
vszk = versszak

FORRÁSJELZET-RÖVIDÍTÉSEK

ACJk a kv-i asztalos céh jk
ACLEv. = a kv-i asztalos céh lev.
AIN = Gr. Apor István naplója: EM XXXV, 144–54
Apor, MetTr 1. MetTr
AszLt = Aranyosszék lt
Balassa, MEke = Balassa Iván, Az eke és a szántás története Magyarországon. Bp, 1973
BalLev. = A Balogh család lev.
BáthoryLev. = Veress Endre, Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király levelezése. I–II, Kv, 1944.
Becski = a Becski család lev.
Bereczki József lev. (Mt. Szovátán)
BethlenÖnél. = Bethlen Miklós önéletírása I–II. Kiadta Szalai László. Bp, 1858–1860.
BethlenÖnél³ = ua. I–II. Windisch Éva gondozásában. Bp, 1955.
BLev. = a Barthos család lev.
BrAlt = Brassói Állami Levéltár
BrMLLt = a brassói magyar luth. egyházköz-ség lt.
BT = Borsos Tamás konstantinápolyi követségeinek hist. (ETA II)
Cal. = Calepinus latin–magyar szótára 1585-ből. Sajtó alá rendezte Melich János. Bp, 1912.

ComGub. = Commisiones Gubernii (UszLt)
CsiszCJk = A kv-i csiszár céh jk
CsVh = Pataki József, A csíki vashámor a XVII. sz. második felében. Csíkszereda, 1971.
CzF = Czuczor Gergely – Fogarasi János, A magyar nyelv szótára. I–VI. Pest, 1862–1874.
D. 1. DLev.
DFazC = A dési fazekas céh lev. (Mt)
DLev. = A Makfalvi Dósa család lev.
Dósa, Eft = Dósa Elek, Erdélyhoni jogtudomány I–III, Kv, 1861
DomH = Pataki József, Domeniul Huniedoara Dragomir, Ist. = Silviu Dragomir, Istoria ... a Românilor din Ardeal în sec. XVIII. Sibiu, 1920.
DVJk = a dési ref. egyházmegye vizitációs jk
EFiscLt = Erdélyi Fiscalis lt.
EKápt. = az Erdélyi Káptalan lt (Gyf).
Erekllye Múz. = A kv-i Erekllye-Múzeum lt (Ált).
ÉrtSz = A magyar nyelv értelmező szótára I–VII. Bp. 1959–1962.
évr. = évrndben rendezett anyag.
FogarasiÖnél. = Fogarasi Sámuel, Marosvásárhely és Göttinga. Önéletírás (1770–1799) Közé-teszi Juhász István. Bukarest, 1974.
FiscLt l. EFiscLt

- Frecskay* = Frecskay János, Mesterségek szótára. Irta Frecskay János. Bp. 1912.
- FrMSz* = Ekhardt Sándor, Francia-Magyar Szótár. Bp. 1973.
- GtSz* 1. MGtSz
- Gyarmathi, Voc.* = Gyarmathi Sámuel, Vocabularium. Bécs, 1816.
- Hj* = Harmincadjegyzék
- Jancsó, ErdT* = Jancsó Benedek, Erdély története. Kv, 1931.
- Jankó, Torda* = Jankó János, Torda, Aranyos-szék, Torockó magyar (székely) népe. Bp, 1893.
- Jankó, Kszeg* = Jankó János, Kalotaszeg magyar népe. Bp, 1892.
- Káró* = Géresi Károly, A nagykarolyi Karolyi-család oklevéltára. I–V. Bp, 1882–1897.
- Kassai* = Kassai József, Származtató, 's gyökerező magyar-diák szókönyv. 1–5. Pest 1833–1836.
- Kassai, Told.* = ua-nak befejező része a Toldalékkal. Kiadja Gáldi László. Bp, 1962.
- KelemenEml.* = Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 1957.
- Kelemen, Mondsz.* = Kelemen József, Mondatszók a magyar nyelvben. Bp, 1970.
- KeményNapl.* = Kemény Zsigmond naplója (Az idézetek részint Benkő Samu kéziratából, részint meg a tőle közzétett kiadványból valók).
- Klemm, TörtMond.* = Klemm Antal, Magyar történeti mondattan. Bp. 1928–1942.
- Kós, NNh* = Dr.Kós Károly, Népélet és néphagyomány. Bukarest, 1972.
- Kőváry, ErdCs* = Kőváry László, Erdély nevezetesebb családai. Kv, 1854.
- Kresz, MPaV* = Kresz Mária, Magyar parasztvisélet (1820–1867). Bp. 1956.
- Kreszn* = Kresznerics Ferenc, Magyar szótár gyökérrenddel és deákozáttal. I–II. Budán, 1831–1832.
- MA* = Szenczi Molnár Albert, Dictionarium Latino-vngaricum. Nürnberg, 1604 – Lexicon Latino-Graeco Hungaricum. Heidelberg, 1621.
- Márton* = Márton József szótárai (Az évszám jelzi, hogy melyik).
- Méhes* = Méhes Sámuel, Úti jegyzetek. Kv, 1847.
- MetTr* = Apór Péter, Metamorphosis Transylvaniae: MHHs XI. Kiadta Kazinczy Gábor. Pest, 1863.
- MetTrCs* = Cserei Mihály jegyzetei az előbbi műhöz.
- MGtSz* = Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle
- MHHD* = Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria
- MHHS* = Monumenta Hungariae Historica. Scriptores
- MKsz* = Magyar Könyvszemle
- MonI* 1. MHHS
- MREmLt, MRLt* = A marosi ref. egyházmegye lt.
- MúzRadák* = a gr. Radák család lt (MNMúz. OL).
- MvRELt, MvRLt* = a mv-i ref. egyházközség lt.
- NSz* = Nagy Szabó Ferenc memorialisa.
- NMSz* = Halász Előd, Német-magyar szótár. I–II. Bp. 1970.
- O. Nagy* = O. Nagy Gábor, Mi fán terem? Bp., 1965.
- O. Nagy, MSzól.* = Uő., Magyar szólások és közmondások. Bp. 1966.
- ÖCJk* = a kolozsvári ötvös céh jegyzőkönyve. ÖJk 1. ÖCJk
- Pat.* = A sárospataki Pataki család lev.
- Pesty, MgHnt* = Pesty Frigyes, Magyarország Helységnevtára I–LXII. (OSzK).
- Pesty, MgHn* = Uő., Magyarország helynevei, történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben. Bp, 1888.
- PolgK* = KvLt Polgárkönyv
- PPI* = Pápai Páriz Ferenc, Dictionarium Latino-Hungaricum. Leutschoviae (Lőcse), 1708.
- PPm* = Uő., Dictionarium Hungarico-Latinu: Uo. 1708.
- PPB* = a PP-nek Bod Péter keze alól kikerült III. kiadása. Cibinii (Nagyszeben), 1767.
- PPE* = a PP-nek Eder József Károly keze alól kikerült V. kiadása. Nagyszeben – Pozsony, 1801.
- RákCsLev.* = Szilágyi Sándor, A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése: MHHD XXIV. Bp, 1875.
- RákGir.* = Makkai László, I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai (1631–1648). Bp, 1954.
- Ref. egyh. lt.* = a jelzett ref. egyházközség lt.
- Sándor, Sokféle* = Sándor István, Sokféle I–XII. Győr-Bécs, 1791–1808.
- Simai* = Simai Kristóf, Végtagokra szedett szótár. Budán, 1809.
- SzD* = Baróti Szabó Dávid, Kisded Szótár. Kassán, 1792.
- SzúvLt* = Szamosújvár város lt (ÁLt).
- Tjk* = 1. Kolozsvár város törvénykezési jegyzőkönyve (KvLt). – 2. Torda város törvénykezési jegyzőkönyve (TVLt).
- TLev.* = Torockó bányaváros lt.
- Tsz* = Magyar tájszótár. Budán, 1838.
- TT* = Történelmi Tár 1878–1911 (folyóirat).
- TVLt* = Torda város lt.
- Tzs* = Magyar és német zsebszótár I–II. Budán 1835, 1838.
- UBeth.* = Urbarium P. Gab. Bethlen MDCXIV (ÁLt).
- Vadr.* = Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény. Szerk. Kriza János I. Kolozsvártt, 1863.
- Vajkai* = Vajkai Aurél, Népi orvoslás a Borsa völgyében. Kv, 1943.
- VassL* 1. VassGy
- Veress, FontRT* = Veress Endre, Fontes Rerum Transylvanicarum I–V. Bp, 1911–1921.
- VGyN, Vagynapl.* 1. VassGy
- VhU* = Vajdahunyad urbariuma 1681 (ÁLt).

